

Criteria van waarde in de geschiedschrijving vrijdag 22 april 2016

Bewaarplaatsen als onuitputtelijke bronnen voor de toekomst

Verzamelen, archiveren, deponeren, ontzamen en afstoten: hoe wordt bepaald wat in archieven, bibliotheken en depots van musea bewaard wordt en wat voor toekomstige generaties moet worden verworven? Wie stelt vast wat historische waarde heeft en wat niet? Hoe veranderen bronnen van betekenis? Waar worden de archieven van supranationale organisaties bewaard? We hebben wetten, regels en richtlijnen, maar het is de vraag hoe bewust we ons zijn van de criteria die op grond daarvan worden gehanteerd. Er bestaat een spanning tussen het zoveel mogelijk willen bewaren van unieke tekstuele, materiële en visuele bronnen, en het opslaan, toegankelijk en vindbaar maken daarvan. Archiven, bibliotheken en museale instellingen beheren bovendien niet enkel de objecten waarop bronkritiek van toepassing is, maar ze zijn voor historici zelf ook onderhevig aan (institutionele) bronkritiek. En dan is er de vraag van toekomstige historische bronnen: welke criteria gelden bij het selecteren van digitaal ontstane bronnen die gearchiveerd en permanent geconverteerd moeten worden en op welke manier moet dit gebeuren?

Criteria van Waarde in de geschiedschrijving

Locatie

Het Rijksmuseum van
Oudheden
Rapenburg 28
2311 EW, Leiden

Koninklijk
Nederlands
Historisch
Genootschap

Colofon

© 2016 Criteria van waarde in de geschiedschrijving

Organisatie:

Tim Riswick, MA

Laurien Zurhake, MA

Informatie sprekers

Dr. Martin Berger (Conservator Midden- en Zuid-Amerika, Museum Volkenkunde)

Email: martin.berger@wereldculturen.nl

Dr. Chris Dols (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven)

Email: dols.chris@gmail.com

Prof. Dr. Charles Jeurgens (Universiteit van Leiden)

Email: k.j.p.f.m.jeurgens@hum.leidenuniv.nl

Prof. Dr. Pieter ter Keurs (Rijksmuseum van Oudheden/Universiteit van Leiden)

Email: p.terkeurs@rmo.nl

Iris van der Knaap, MA (Jonge Historici)

Email: irisvdknaap65@gmail.com

Tim Riswick, MA (Radboud Universiteit Nijmegen / Museum de Kantfabriek)

Email: t.riswick@let.ru.nl

Dr. Jaco Zijderduijn (Universiteit Leiden)

Email: c.j.zijderduijn@hum.leidenuniv.nl

Laurien Zurhake, MA (Ludwig-Maximilians Universiteit München)

Email: D.Zurhake@LMU.de

Sponsors

Rijksmuseum van Oudheden

Eerste bijeenkomst

Criteria van Waarde in de geschiedschrijving

Bewaarplaatsen als onuitputtelijke
bronnen voor de toekomst

Inhoudsopgave

Programma	1
Abstracts	4
Andere Bijeenkomsten	9
Sponsors	11
Informatie sprekers	12

Bijeenkomst 3

Vrijdag 17 juni 13:30-17:00 – LUX Nijmegen

Publieksgeschiedenis, geschiedcommunicatie en intermedialiteit

Hoe ziet de 'gewone' man en vrouw de geschiedenis, waardoor wordt dit beïnvloed, en selecteren we wel het juiste uit de geschiedenis voor een algemeen publiek? Hoe selecteren onderwijzers, filmmakers, romanschrijvers en ontwerpers van historische tentoonstellingen wat ze wel of niet laten zien? De selectie is vaak beïnvloed door de actualiteit, terwijl je de vraag kunt stellen of het volgen van een eigen koers los van de actuele gebeurtenissen niet beter zou zijn. Is de actualiteit loslaten überhaupt wel mogelijk? Of is publieksgeschiedenis per definitie afhankelijk van de actualiteit? Ook financiers spelen een grote rol bij de selectie van onderzoek en subsidies. Hoe bepalen deze instellingen wat er gefinancierd wordt en wat niet? En zouden historici eigenlijk wel afhankelijk van die instellingen moeten zijn? Tot slot bepalen ook de verschillende interesses en belangen van respectievelijk 'amateur' en 'professionele' historici hoe er geselecteerd wordt.

Bijeenkomst 2

**Donderdag 12 mei 13:30-17:00 – Rijkdienst voor
Cultureel Erfgoed in Amersfoort**

Erfgoed: waardevol perspectief en politiek instrument

Wat zijn 'erfgoedwaarden'? Is de term erfgoed zelf tijdsbepaald, een uitdrukking van een waardenstelsel van deze tijd waarin bewaren, vernietigen of verwaarlozen politiek wordt gemaakt? Hoe bepalen instanties en de overheid welke objecten, monumenten of zelfs gehele stadsaanzichten cultureel waardevol zijn? Wie zijn 'eigenaar' van deze bronnen van het verleden in de natuur, openbare ruimtes en bijeengebracht in archieven, bibliotheken en musea? Het benoemen tot erfgoed heeft verstrekkende gevolgen omdat men aan speciale, vaak kostbare, regels moet voldoen. Tegelijkertijd heeft dat als voordeel extra aandacht, toeristen en financiën. Voor musea is daarbij het verschil tussen wat je aan erfgoed bewaart en wat je aan een publiek laat zien erproblematisch. Welke rol spelen historici in dit dynamische veld; hoe nationaal, transnationaal of internationaal is hun referentiekader en in hoeverre dwingt dit kader hen tot een exclusief erfgoeddiscourse?

Tijd	Activiteit
10:00-13:30	Optie: Rondleiding door het Rijksmuseum van Oudheden onder begeleiding van Prof. Dr. Ruurd Halbertsma
13:30-14:00	Inloop met koffie en thee
14:00-14:10	Introductie: <i>'Bewaarplaatsen als onuitputtelijke bronnen voor de toekomst'</i> - Tim Riswick & Laurien Zurhake
14:10-14:40	Key-note: <i>'Hel van een wereld waarin niets weggegooid zou worden'</i> - Prof. Dr. Charles Jurgens
14:40-15:00	Referent key-note: <i>'Over Classificaties, Materialiteit en de Waarden der Dingen'</i> - Prof. Dr. Pieter ter Keurs
15:00-15:15	Debat met de zaal o.l.v. Dr. Jaco Zuiderduijn
15:15-15:30	Pauze met koffie en thee
15:30-15:40	Jonge Historicus: <i>'Religie, particuliere archieven en historicus-archivaris'</i> - Dr. Chris Dols
15:40-15:45	Elevator Pitch 1: <i>'Brenge de archieven naar de studenten en onderzoekers'</i> - Iris van der Knaap (Jonge Historici)
15:45-16:10	Debat met de zaal o.l.v. Dr. Jaco Zuiderduijn

Tijd	Activiteit
16:10-16:20	Jonge Historicus: ' <i>Quit without saving, all progress will be lost? Vragen rondom het bewaren van videogames</i> ' - Dr. Martin Berger
16:20-16:25	Elevator Pitch 2: ' <i>Het verschil tussen criteria van selectie en ontzamelen</i> ' - Tim Riswick (Museum de Kantfabriek)
16:25-16:50	Debat met de zaal o.l.v. Dr. Jaco Zuijderduijn
16:50-17:00	Afsluiting van de bijeenkomst: Dr. Jaco Zuijderduijn
17:00-18:00	Borrel in Café Barrera Rapenburg 56, Leiden

Abstract 4

Quit without saving, all progress will be lost? Vragen rondom het bewaren van videogames

Dr. Martin Berger

Traditioneel richtten volkenkundige musea zich op het verzamelen van 'spullen van de Ander'. De depots (bewaarplaatsen) van onze musea zitten vol met speren, pijlen, potten, manden, beelden, kleren en heilige objecten van volkeren die door de eeuwen heen bijeen zijn gebracht. Het idee was dat deze objecten de materiële uiting waren van een andere (vroeger vaak gezien als primitievere) vorm van leven, die in contrast stond tot het leven in Europa/de Westerse wereld.

In de afgelopen decennia heeft de antropologie/niet-westerse sociologie zich ontwikkeld tot een wetenschap die zich niet alleen bezighoudt met 'de Ander' en waarin de grenzen tussen 'Ik' de 'Ander' zijn vervaagd (voor zover ze ooit echt bestonden). In een gedigitaliseerde en geglobaliseerde wereld ontstaan andere uitingen en vormen van cultuur, die interessant kunnen zijn om in volkenkundige musea te worden bewaard. Eén van die cultuuruitingen zijn videospelletjes. Games zijn een unieke manier waarop jongeren én ouderen overal ter wereld op direct hetzelfde moment vergelijkbare ervaringen hebben. Zij vertegenwoordigen globale technieken, concepten en cultuurvormen.

Echter, door de enorme hoeveelheid aan spellen die worden geproduceerd en de enorme breedte die dit soort spellen vertegenwoordigen (Candy Crush tot Call of Duty) is het ontwikkelen van criteria van waarde, waardering en bewaren een complexe zaak. Tetris is 425.000.000 keer verkocht, maar wil dat zeggen dat het onderdeel van een museumcollectie zou moeten zijn? Van de FIFA-reeks zijn 100.000.000 exemplaren verkocht, maar betekent dat ook dat een museum FIFA 95 t/m 2016 zou moeten hebben en elk jaar een nieuw exemplaar verzamelen? Het doel van deze presentatie is om enkele van deze dilemma's op een rij te zetten en samen met het publiek te komen tot (het begin van) een duidelijkere visie op deze materie.

Abstract 3

Religie, particuliere archieven en historicus-archivaris

Dr. Chris Dols

“Daar komt nog een ander probleem bij, niet zozeer een bron van conflict, maar een bron van misverstand. Een eeuw geleden was iedere archivaris zo niet historisch geschoold, dan toch in elk geval in de kleine wereld van de geschiedvorsers kind aan huis. De tijden zijn veranderd: de beroepen zijn elk hun eigen weg gegaan. De archivaris is de technicus van het lokale archief geworden, de historicus een specialist van een thema, en dan liefst nog internationaal. Ze ontmoeten elkaar in het archief, maar hebben er moeite mee elkaar te verstaan. De archivaris denkt in archiefbestanden, collecties en documenten; de historicus in thema's, vraagstellingen en invalshoeken”. - Willem Frijhoff, 'De historicus en de archivaris', 1989.

Onder verwijzing naar het basisprincipe van 'verantwoordelijkheid', en bovendien op basis van mijn eigen ervaringen als historicus in de rol van archivaris bij het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, onderschrijf ik allereerst dat het noodzakelijk is en blijft om archivariissen en historici dichter bij elkaar te brengen in het kader van de waardering en selectie van archiefstukken. Niet alleen ligt daarbij een taak weggelegd voor de overheid, aangezien de 'hogere archiefschool' (te) duur is geworden voor afgestudeerde historici, en de wetenschappelijk gevormde historicus-archivaris als gevolg daarvan terrein verliest in de erfgoedwereld in het algemeen en het particulier archiefwezen in het bijzonder. Ook kunnen beleidsmakers historici nauwer betrekken bij de waardering en selectie van archiefbescheiden, bijvoorbeeld door hen op grotere schaal zitting te laten nemen in klankbordgroepen of adviesraden. Historici, tenslotte, kunnen een bijdrage leveren aan de toenadering door zowel totstandkoming als structuur en gebruik van archiefbestanden nadrukkelijker te doordenken in hun onderzoek. Wat dit historisch onderzoek betreft, zal ik de noodzaak van archiefcursussen in het academisch onderwijs onderstrepen. Daarnaast wijs ik op het belang van de – dikwijls onbekende – kloosterarchieven.

Abstracts

Abstract 1

Hel van een wereld waarin niets weggegooid zou worden

Prof. Dr. Charles Jeurgens

Tegenwoordig wordt nogal makkelijk gezegd dat we in onze digitale informatiesamenleving alle informatie die wordt gevormd wel kunnen bewaren. Het kost immers steeds minder om het hele spul maar te bewaren. Sommigen zeggen zelfs dat het duurder is om het te schiften dan om te besluiten alles te behouden. Het internet als het nieuwe grote archief? Toch heeft weggooien een belangrijke functie. Weggooien geeft betekenis aan wat we als individu, als institutie en als samenleving zijn. De Italiaanse schrijver Italo Calvino schreef in het midden van de jaren zeventig van de vorige eeuw een kort verhaal onder de titel 'la poubelle agréé'. Het verhaal gaat over onze omgang met ons eigen afval. Calvino beschrijft in twintig bladzijden op minutieuze wijze het ritueel van het legen van de vuilnisbak, dat veel meer is dan enkel weggooien van rommel. Nee, het weerspiegelt de essentie van het menselijk zijn, want 'de vloek die rust op de geconstipeerde (en de vrek), is dat hij uit angst om iets van zichzelf te verliezen niet in staat is ergens afstand van te doen steeds meer afvalstoffen verzamelt en zichzelf ten slotte vereenzelvigd met zijn eigen afval en hierin ten onder gaat'. De vuilnismannen, zo schrijft Calvino, ontlasten ons van het gewicht van de neerslag van de tijd, als zwarte, logge engelen van een heldere, lichte wereld. Wie zijn de vuilnismannen in onze tijd? Wie bepaalt op welke gronden welke informatie bewaard blijft in archieven en collecties en wat vernietigd kan of moet worden? Welke dilemma's komen ze daarbij tegen? In mijn bijdrage zal ik ingaan op de grote veranderingen die nu plaatsvinden in het waarderen en selecteren van digitaal gevormde archieven, sociale media, websites enz. Is selectie nog wel nodig en wenselijk in onze tijd van *big data*? Hoe kijken historici eigenlijk naar de kansen en mogelijkheden van *big data* georiënteerd onderzoek? Waar is het debat tussen historici, andere belanghebbenden en archivariissen op al deze punten?

Abstract 2

Over Classificaties, Materialiteit en de Waarden der Dingen'

Prof. Dr. Pieter ter Keurs

Dat wat niet, of niet meer, belangrijk gevonden wordt, gooien wij weg. Het weggooien zegt dus iets over de waarde der dingen. Desondanks is er veel onderzoek gedaan naar verzamelen en bewaren, maar nauwelijks naar wat wij niet bewaren. Echter, verzamelen en weggooien zouden weleens twee tegengestelde uitingen kunnen zijn eenzelfde fenomeen, namelijk het toekennen van waarde.

Als sinds lange tijd probeert de mensheid de chaotische werkelijkheid enigszins te begrijpen door classificaties te bedenken. Een indeling in categorieën is een uiterst effectief middel om complexe fenomenen te bevatten en uiteindelijk te controleren. Het is eveneens een eerste stap in het toekennen van waarde. Als iets niet binnen een bepaalde classificatie onder te brengen is, wordt het gemarginaliseerd.

Bij museale collecties, meestal voorwerpen, speelt ook nog een ander fenomeen dat de waarde van dingen bepaalt: de materialiteit van voorwerpen. Authenticiteit en originaliteit worden in belangrijke mate bepaald door het materiële aspect van voorwerpen. Echter, niet alle originele objecten worden gezien als belangrijk erfgoed, dus ook bij authentieke objecten speelt de vraag wat wij moeten bewaren en wat wij kunnen 'ontzamelen'.

De emoties rondom het proces van 'ontzamelen' lopen vaak hoog op. Blijkbaar zijn mensen, (conservatoren, collectiebeheerders, restauratoren, cultuurminnaars, maar ook vertegenwoordigers van de culturen of de regio's waar de voorwerpen oorspronkelijk vandaan komen) erg gevoelig voor het afstoten van authenticiteit. Wellicht moeten wij psychologen betrekken in onze discussies over het toekennen van waarde.

